

страхування цивільної відповідальності власника транспортного засобу.

Крім того, громадянин, що перетинає кордон, не повинен перебувати у Шенгенській інформаційній системі у переліку осіб, яким заборонено в'їзд до ЄС, або становити загрозу для громадського порядку, безпеки, громадського здоров'я та міжнародних відносин.

Таким чином, безвізовий режим відкриває широкі можливості для подорожування країнами, що включені до Шенгенської зони у туристичних цілях і

навіть певним чином спрощує процес навчання, ведення бізнесу та пошуку роботи у країнах ЄС. *Проте слід пам'ятати, що перебування на території ЄС за умовами безвізового режиму є обмеженим у часі, а також про те, що не можна використовувати подорожі для здійснення будь-яких видів оплачуваної роботи.*

*Ніка Бондаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*

ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: НАСКІЛЬКИ ЦЕ ЕФЕКТИВНО? ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Відповідно до статті 128 Кримінального процесуального кодексу України, особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та (або) моральної шкоди, а також представник або законний представник такої особи має право пред'явити **цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого** або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану відповідним суспільно небезпечним діянням. У деяких випадках цивільний позов може бути пред'явлений прокурором, якщо йдеться про інтереси держави або громадян, що не мають можливості самотійно захистити свої права.

Цивільний позов подається під час кримінального провадження, але до початку розгляду справи судом:

- під час досудового розслідування;
- під час підготовчого судового засідання.

Таким чином, **цивільний позов у кримінальній справі є вимогою про відшкодування майнової та (або) моральної шкоди, що подається до органу досудового розслідування або до суду, що здійснює кримінальне провадження.**

Стаття 119 Цивільного процесуального кодексу встановлює вимоги щодо форми і змісту позовної заяви у цивільному судочинстві, які застосовуються і для цивільних позовів у межах кримінального провадження. Крім позовної заяви, необхідно надати документи, що підтверджують заподіяння матеріальної та моральної шкоди, та, у разі такої потреби, документи, що підтверджують повноваження представника або законного представника відповідно до статей 58 та 59 Кримінального процесуального кодексу України.

Пункт 7 частини 1 статті 368 Кримінального процесуального кодексу України закріплює обов'язок суду при ухваленні вироку вирішити питання про те, чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чію користь, в якому розмірі та в якому порядку. Відповідно до статті 129 Кримінального процесуального кодексу України за результатами розгляду цивільного позову суд може задовольнити його повністю або частково, або відмовити у ньому.

Якщо у кримінальному провадженні цивільний позов залишено без розгляду, особа має право пред'явити його в порядку цивільного судочинства. Проте, відмова у позові в порядку цивіль-

ного, господарського або адміністративного судочинства позбавляє цивільного позивача права пред'являти такий самий позов у кримінальному провадженні (ст. 128 КПК).

При вирішенні цивільного позову у кримінальному провадженні суд керується положеннями Кримінального процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України, якщо це не суперечить нормам кримінального процесуального законодавства (наприклад, у разі укладення мирової угоди позивачем та відповідачем відповідно до статті 175 Цивільного процесуального кодексу України).

Виходячи з наявної судової практики, слід зазначити, що є певні проблеми у вирішенні судами цивільних позовів у кримінальному провадженні. Спільні питання застосування відповідних норм було роз'яснено у *постанові Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1989 № 3* «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочинцем, і стягнення безпідставно нажитого майна», у постанові Пленуму Верховного Суду України від 07.07.1995 № 11 «Про відшкодування витрат на стаціонарне лікування особи, яка потерпіла від злочину, та судових витрат» тощо.

Важливим питанням судової практики є **визначення цивільного відповідача** у справах про відшкодування шкоди внаслідок скоєння суспільно небезпечного діяння. У частині 1 статті 1172 Цивільного кодексу України зазначено, що **юридична особа має відшкодувати шкоду, завдану її працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.** При цьому у випадках, коли працівник знаходився на службі або на роботі, **але злочин не був безпосередньо пов'язаний із виконанням його трудових чи службових обов'язків,** оскільки його скоєння не потребувало використання службових повноважень чи влади, **цивільну відповідальність за наслідки злочину несе підозрюваний (обвинувачений), а не юридична особа,** з якою він перебуває у трудових відносинах.

Наприклад, у провадженні за справою № 755/8183/14-к Дніпровського районного суду міста Києва ухвалою суду встановлено, що клопотання про залучення КП «Київпастрас» до судового процесу за обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого статтею 286 Кримінального кодексу України від

05.04.2001 № 2341-III «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» у якості цивільного відповідача підлягає задоволенню, оскільки КП «Київпастрас» є юридичною особою, що у силу трудових відносин несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями обинуваченого.

Відповідно до пункту 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1989 № 3 «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна» **розгляду у кримінальній справі не підлягають позови за вимогами про відшкодування матеріальної шкоди, що не впливають з пред'явленого обвинувачення.** Наголошується, що право пред'явлення цивільного позову у кримінальній справі належить лише тій особі, що зазнала збитків від злочинного діяння. Наприклад, у провадженні за справою № 753/12314/16-к Дарницького районного суду ухвалою суду встановлено, що цивільні позови осіб, майно яких постраждало внаслідок дій обвинуваченого за статтею 286 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 № 2341-III «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами», але які не є потерпілими у справі, підлягають залишенню без розгляду, оскільки шкода не була спричинена їм у результаті злочину. Водночас, це не позбавляє їх права пред'явлення аналогічного позову у порядку цивільного судочинства. Також, виходячи з пункту 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1989 № 3 «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна», у кримінальному провадженні не можуть розглядатися регресні позови органів страхування і соціального захисту населення, підприємств, установ, організацій, що відшкодували шкоду потерпілому до розгляду справи у суді. Водночас, такі особи мають право пред'явлення регресного позову у порядку цивільного судочинства.

Якщо цивільних відповідачів у одній справі декілька, то, виходячи з положень пункту 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1989 № 3 «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна», шкоду може бути відшкодовано ними на основі **солідарної або часткової відповідальності.** Верховний Суд України наголошує, що при вирішенні позовів суди мають обґрунтовувати, на кого з підсудних покладається солідарна відповідальність, а на кого часткова, та з яких підстав.

Обґрунтування рішення суду у кримінальних справах, де застосовується цивільний позов, є важливою проблемою судової практики. Це стосується не лише характеру відповідальності кількох відповідачів, але й підстав встановлення розміру відшкодування шкоди. Так, відповідно до пункту 9 постанови

Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», **визначаючи розмір відшкодування моральної шкоди, суд повинен наводити в рішенні відповідні мотиви.** При цьому розмір відшкодування моральної шкоди суд має визначати залежно від характеру та обсягу страждань потерпілого.

Наприклад, у провадженні за справою № 310/14517/13-к Бердянського міськрайонного суду Запорізької області вироком суду встановлено, що позовні вимоги потерпілого про відшкодування моральної шкоди в сумі 2000 грн. підлягають частковому задоволенню в сумі 500 грн. на тих підставах, що злочин, у вчиненні якого звинувачено відповідача (умисне легке тілесне ушкодження), належить до категорії злочинів невеликої тяжкості, до того ж обвинувачений перебуває у скрутному матеріальному становищі та не має змоги виплатити заявлену суму грошей.

У пункті 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1989 № 3 «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна» визначено, що при встановленні суми, яка підлягає стягненню із засудженого, мають бути зараховані суми, що були добровільно передані цивільному позивачеві до постановлення вироку, а також вартість поверненого йому майна. **Наприклад,** у провадженні за справою № 753/3799/16-к Дарницького районного суду міста Києва вироком суду встановлено, що, оскільки цивільним відповідачем частково було відшкодовано завдані ним збитки в сумі 5000 грн., що підтверджено розпискою, то з нього підлягає стягненню лише залишок визначеної суми у розмірі 67728 грн. 75 коп.

Загалом, використання цивільного позову як інструменту для відновлення права потерпілого та підвищення ефективності судочинства можна оцінити позитивно, оскільки він у багатьох випадках може **спростити процедуру доказування та пришвидшити відшкодування матеріальної та моральної шкоди,** завданої суспільно небезпечним діянням.

Порівнюючи подання цивільного позову у кримінальному процесі із звичайним цивільним позовом у цивільному процесі, **можна визначити переваги і недоліки кожного з них, а саме:**

1. При поданні цивільного позову у кримінальному процесі **обов'язки щодо доведення підстав відповідальності відповідача у покладатися на відповідні державні органи,** а не на позивача, на відміну від цивільного провадження,

2. При поданні цивільного позову у кримінальному провадженні позивач також звільняється від сплати судового збору у частині позову, що стосується вимог про відшкодування матеріальної шкоди, відповідно до пункту 6 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір». Водночас, при поданні позову про відшкодування моральної шкоди позивач від сплати державного мита не звільняється.

3. Як правило, кримінальні провадження є більш складними та продовжуваними в часу, ніж цивільні. Так, вирішення питання шляхом подання

позову у кримінальному провадженні зв'язане самим кримінальним провадженням. Допоки суд не вирішить кримінальну справу, не вирішить і питання про відшкодування матеріальної чи моральної шкоди.

Зауважимо, що чинне законодавство не забороняє подавати цивільний позов в межах кримінального провадження та одночасно самостійний цивільний позов.

РОЗ'ЯСНЕННЯ ЩОДО ЗАБОРОНИ ДІЯЛЬНОСТІ РОСІЙСЬКИХ САЙТІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

В українському суспільстві триває обговорення суспільстві триває обговорення указу Президента «Про введення у дію рішення РНБО від 28 квітня 2017 р. «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» № 133/2017 (надалі Указ). У статті 3 Закону України «Про санкції» від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII зазначено, що *підставою для застосування персональних санкцій є діяльність фізичної або юридичної особи, що створює загрозу національним інтересам та національній безпеці України, або інші види протиправної діяльності щодо держави, суспільства, людини та громадянина.*

Відповідно до положень Указу санкції було застосовано до 1228 фізичних та 468 юридичних осіб.

Серед фізичних осіб, до яких було застосовано санкції – громадяни Російської Федерації, що беруть участь у політичній та громадській діяльності, знаходяться на державній службі, або займаються підприємницькою діяльністю, громадяни України, що є учасниками або організаторами незаконних формувань на території України тощо. Юридичні особи, щодо яких було застосовано санкції, включають транспортні та ресурсні компанії, банки та платіжні організації, інші суб'єкти господарювання, громадські організації та федеральні установи, що зареєстровані на території Російської Федерації або є їх представництвами та філіями на території України, а також суб'єкти господарювання, установи та організації АРК, перереєстровані відповідно до російського законодавства. *Санкції було накладено на період від одного до п'яти років, у деяких випадках – безстроково.*

Серед юридичних осіб, на які поширюється дія Указу нараховується 105 підприємств та організацій, щодо яких було застосовано обмежувальні заходи у вигляді обмеження або припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування.

Та найбільший ажіотаж у суспільстві та засобах масової інформації викликала звістка про накладення санкцій на ті компанії, щодо яких було застосовано обмежувальні заходи у вигляді заборони Інтернет-провайдером надання послуг з доступу користу-

Таким чином, оптимальним варіантом для вирішення питань щодо відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є одночасне подання двох цивільних позовів – в межах кримінального провадження, а також в порядку цивільного провадження.

Ніка Бондаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"

вачам мережі Інтернет до визначених ресурсів. Серед них:

- АТ «Лабораторія Касперського» (АО «Лабораторія Касперського»);
- ТОВ «Лабораторія Касперського Україна»;
- ТОВ «Доктор Веб» (ООО «Доктор Веб»);
- ТОВ «Центр технічної підтримки «Доктор Веб»;
- ТОВ «Яндекс» (ООО «Яндекс»);
- ТОВ «Яндекс.Україна»;
- ТОВ «Мэйл.РУ ГРУП» (ООО «Мэйл.РУ ГРУП»);
- ТОВ «Вконтакте» (ООО «Вконтакте»);
- ТОВ «В Контакті»;
- ТОВ «Мейл.РУ Україна».

Інтернет-ресурси, до яких було обмежено доступ, такі як www.kaspersky.ru, www.drweb.ru, www.mail.ru, www.vk.com, www.ok.ru, yandex.ru та інші численні проекти ТОВ «Мэйл.РУ ГРУП» та ТОВ «Яндекс», мають велику популярність серед українських Інтернет-користувачів. Зокрема, охоплення соціальної мережі «Вконтакте» напередодні введення санкцій складало більш ніж 15 мільйонів осіб на території України. Як наслідок, *значна кількість користувачів продовжила шукати шляхи для відвідування заборонених російських Інтернет-ресурсів, використовуючи для цього спеціальні засоби – анонімайзери.*

На Інтернет-провайдерів покладено правове зобов'язання у вигляді заборони надання послуг з доступу користувачам мережі Інтернет до визначених ресурсів. **Порушення заборони Інтернет-провайдером може бути підставою для притягнення до юридичної відповідальності** згідно зі статтею 145 та статтею 148-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. **Користування Інтернет-ресурсами**, щодо яких було застосовано обмежувальні заходи, за допомогою будь-яких спеціальних засобів відповідно до законодавства України **не є правопорушенням** і не тягне за собою настання будь-яких видів юридичної відповідальності.

Ніка Бондаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"